

Norske
folkeeventyr

Drømmen om det norske

☛ I 1814 fikk Norge selvstyre og egen grunnlov. Samtidig vokste interessen for alt som kunne kalles opprinnelig norsk. Men Norge hadde vært under Danmark i flere hundre år, og i hele denne perioden hadde norske forfattere skrevet på dansk. Ved inngangen til 1800-tallet fantes det derfor ingen norskspråklig litteratur bortsett fra eventyr, viser og sagn som var blitt overlevert muntlig fra generasjon til generasjon.

Økt interesse for folkelitteraturen i Europa

☛ Den dominerende kulturelle og åndelige retningen i Europa i første halvdel av 1800-tallet var romantikken. Romantikerne gjorde opprør mot fornuftsdyrkingen som hadde preget 1700-tallet. Vitenskap og sivilisasjon hadde ødelagt menneske-

sinnet, hevdet filosofen Jean-Jacques Rousseau, det gjaldt å finne tilbake til det naturlige og ekte. Derfor begynte romantikerne blant annet å interessere seg for den folkelige kulturen.

☞ I tillegg mente romantikerne at folkelitteraturen var et uttrykk for *folkesjela*, den kulturelle og historiske bakgrunnen som er felles for en nasjon. Utover på 1800-tallet ble det samlet inn og skrevet ned eventyr, sagn og folkeviser over hele Europa. Alt i 1812 gav brødrene Jacob og Wilhelm Grimm ut den første eventyr-samlingen sin i Tyskland.

Norge følger etter

I 1830-årene slo den romantiske bølgen inn over Norge for fullt. Koplingen mellom den nyvakte interessen for det norske og romantikkens forestillinger om det folkelige som noe opprinnelig og ekte, ble i Norge omtalt som *nasjonalromantikken*.

Prosten Andreas Faye gav ut den første samlingen av norske sagn i 1833. I 1840-årene kom så Peter Christen Asbjørnsen og Jørgen Moe med sin første samling av norske eventyr og sagn. I tillegg var det flere andre som samlet inn eventyr, sagn og viser i Norge.

Asbjørnsen og Moe

☛ De to ungguttene Peter Christen Asbjørnsen fra Christiania og Jørgen Moe fra Hole i Buskerud gikk sammen på Norderhov skole vinteren 1826. Her våknet interessen for norsk folkekultur. De to reiste rundt på bygdene, snakket med folk og skrev ned eventyr og sagn fra ulike bygdelag. Nedtegnelsene fra disse reisene

resulterte etter hvert i flere samlinger med norske eventyr og sagn.

☛ Asbjørnsen var først og fremst folkeminnesamler. Han hadde mye til overs for den direkte og ofte humoristiske fortellermåten til vanlige folk. I bøkene hans får vi levende skildringer av hverdagsmennesker som eventyrsamleren har møtt rundt om på reisene.

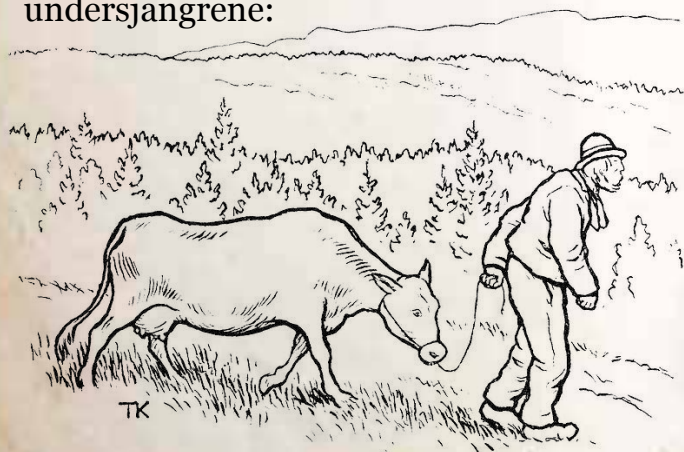

☛ Jørgen Moe var prest i Krødsherad og i Drammen, seinere biskop i Kristiansand. Han var mest opptatt av religiøse folkeeventyr og legender. Også han gav ut egne dikt og fortellinger, blant annet den kjente barneboka *I Brønden og i Kjærnet*.

Norske folkeeventyr i

☞ Den første eventyrsamlingen til Asbjørnsen og Moe, *Norske Folkeeventyr*, ble utgitt som fire hefter. Det første heftet kom i 1841, det siste i 1844. Seinere gav Asbjørnsen ut flere eventyrsamlinger på egen hånd, blant annet *Norske Huldreeventyr* og *Folkesagn* (1845–1847).

☞ Eventyrene kan deles inn i grupper etter innhold. I samlingen *Norske Folkeeventyr* finner vi for eksempel disse undersjangrene:

• **Dyreeventyr** som «Reveenka», «De tre bukkene Bruse» og «Hanan og høna»: Hovedpersonene er dyr som blir tillagt spesielle egenskaper. Bjørnen er for eksempel oftest sterk, men dum, mens reven er en luring.

• **Skjemteeventyr** som «Pannekaka», «Mannen som skulle stelle heime» og «Presten og klokkeren»: Disse eventyrene har ofte en satirisk form og henger ut negative egenskaper som det å være grådig, dum eller innbilsk.

• **Legendeeventyr** som «Gjertrudsfuglen» og «Jomfru Maria og svala»: Dette er religiøse fortellinger der hovedpersonen er Jomfru Maria, St. Peter, Olav den hellige eller Vårherre. Mange av fortellingene illustrerer religiøse eller moralske sannheter.

• **Undereventyr** som «Askeladden og de gode hjelperne» og «Kvitebjørn Kong Valamon»: I disse eventyrene møter vi både troll og tusser, mennesker og dyr, konger og prinsesser. Det magiske har sin selvkrevne plass her.

• **Novelleeventyr** som «Prinsessa som ingen kunne målbinde»: I novelleeventyrene spiller det overnaturlige liten eller ingen rolle.

Eventyrsjangeren

☞ *Eventyr* er fortellinger med oppdiktet innhold som er overlevert muntlig fra generasjon til generasjon. Eventyrene har verken tid- eller stedfesting, men handlingen er likevel plassert i en kulturhistorisk sammenheng som vi kan kjenne igjen. Vi møter det gamle norske bondesamfunnet med konger og prinsesser, prester, futer, klokkere, bønder og tjenestefolk.

☞ De fleste eventyrene følger et enkelt grunnmønster: Helten møter en utfordring eller et problem som skal løses. Slutten er aldri noe å lure på: Helten lykkes, mens det går dårlig med motstanderne. Spenningen ligger i hva helten må gjøre for å vinne over motstanderne. Handlingen blir alltid fortalt kronologisk, uten frampek eller tilbakeblikk.

☞ Karakterene i eventyret er endimensionale og statiske. De er enten gode eller slemme, og de endrer seg aldri. Et annet typisk sjangertrekk ved eventyrene er bruken av faste formler som «det var en gang» og «snipp, snapp, snute». Gjentakelse blir gjerne brukt for å øke spenningen: Det er ikke første eller andre gang, men tredje gangen som gjelder.

☞ Eventyr finnes i alle kulturer, og ofte går de samme historiene igjen i litt forskjellig form i ulike land. Eventyret om «Kvitebjørn Kong Valamon» er en norsk versjon av det eventyret som Disney-filmen «Skjønnheten og udyret» bygger på.

Folkedikting

Asbjørnsen og Moes samlinger inneholder ikke bare eventyr, men også flere sagn, for eksempel «Mannen som gikk i vargham» og «Tuftefolket på Sandflesa».

Sagnet skiller seg fra eventyret ved at sagnet gjerne er knyttet til et bestemt sted og en bestemt tid. Sagnet gir ofte overnaturlige forklaringer på naturfenomener eller historiske hendinger.

Noen ganger lager Asbjørnsen og Moe en såkalt rammefortelling rundt eventyrene eller sagnene. Rammefortellingen handler om hvordan de to folkeminnegranskerne reiser rundt på Østlandet og møter ulike fortellere. På den måten kan de også skildre hva slags personer fortellerne er, og hvordan de forteller historiene sine. Eksempler på slike rammefortellinger er «En natt i Nordmarka» og «En sommernatt på Krokskogen».

Sjangertrekk og dramaturgi i *De tre mostrene*

☞ Eventyret om de tre mostrene inneholder flere sjangertrekk som er typisk for eventyret:

☞ Fortellingen er ikke tid- eller stedfestet, og personene er endimensjonale og karikerte. Spenningen er knyttet til om hovedpersonen klarer å løse det oppdraget hun får. I dette eventyret får jenta hjelp av tre kvinner med overnaturlige evner. Som lønn må hun love å invitere dem i bryllupet sitt.

☞ Eventyret begynner med formelen «Det var en gang», som straks vekker helt klare sjangerforventninger hos leseren. Dramaturgien utnytter den såkalte tretallsloven: Jenta får tre oppdrag som

hun må løse, og møter tre hjelpere. Samtalene mellom henne og hjelperne består av de samme replikkene tre ganger på rad. Gjentakelsene skaper en egen rytme i teksten.

☞ Og slik eventyrene gjør, ender også dette godt til slutt. Jenta slipper unna de arbeidsoppgavene de misunnelige kollegaene ville prakke på henne, og lever lykkelig med prinsen alle sine dager.

Språket hos Asbjørnsen og Moe

☞ Eventyr og sagn er muntlig litteratur som er blitt fortalt fra generasjon til generasjon. De som påtar seg å skrive ned slike tekster, står derfor overfor en utfordring: Hvordan kan en ta vare på det muntlige i skriftlig form? Resultatet er at eventyrspåket har fått en muntlig setningsbygning med mange sidestilte setninger og et stort innslag av replikker.

☞ Da Asbjørnsen og Moe gikk i gang med å skrive ned norske folkeeventyr og sagn, fantes det fortsatt ikke noe eget norsk skriftspråk. Eventyrene ble derfor skrevet ned på dansk. Men Asbjørnsen og Moe prøvde å ta hensyn til den muntlige originalteksten og brukte mange norske dialektord.

☞ Gjennom det språklige arbeidet med eventyrene var Asbjørnsen og Moe med på å rydde grunnen for fornorskingsprogrammet til språkmannen Knud Knudsen, og for så vidt også for Ivar Aasens arbeid med å reise et nytt norsk skriftspråk som tok utgangspunkt i norske dialekter.

